

BANGLADEŞ'TE İŞ VE YATIRIM FIRSATLARI SEMİNERİ

21 Mayıs 2020

BANGLADEŞ'TE İŞ VE YATIRIM FIRSATLARI SEMİNERİ

21 Mayıs 2020
Zoom Online Konferans Sistemi

Moderatör:

- **HÜLYA GEDİK**

*DEİK/Türkiye-Bangladeş İş Konseyi Başkanı,
DEİK Asya Pasifik İş Konseyleri Koordinatör Başkan Yardımcısı*

Konuşmacılar:

- **MUSTAFA OSMAN TURAN**

T.C. Dacca Büyükelçisi

- **ERDİNÇ AYAN**

Arçelik-Singer Bangladeş Entegrasyon Direktörü

- **SERHAN DOĞAN**

LC Waikiki Yurtdışı Bölge Direktörü

**Kayıt Yapan Toplam
Katılımcı Sayısı: 206**

TOPLANTI NOTU

21 Mayıs 2020 tarihinde DEİK/Türkiye-Bangladeş İş Konseyi tarafından, İş Konseyi Başkanı Sn. Hülya Gedik moderatörlüğünde, T.C. Dakka Büyükelçisi Sn. Mustafa Osman Turan, Arçelik-Singer Bangladeş Entegrasyon Direktörü Sn. Erdinç Ayan ve LC Waikiki Yurtdışı Bölge Direktörü Sn. Serhan Doğan'ın katılımları ile düzenlenen "Bangladeş'te İş ve Yatırım Fırsatları" seminerinde ülkedeki iş yapma deneyimleri, ticaret ve yatırım fırsatları ve ülkenin makroekonomik görünümü değerlendirilmiştir. DEİK/Türkiye-Bangladeş İş Konseyi Başkanı Hülya Gedik tarafından konuşmacılara farklı alanlarda çok sayıda soru yöneltilmiş ve Bangladeş ile ticaret ve yatırım ilişkileri bulunan veya kurmayı planlayan iş insanlarımız için rehber niteliğinde ve bilgilendirici yanıtlar alınmıştır. Seminere 206 iş insanı katılım gerçekleştirmiştir.

HÜLYA GEDİK

DEİK/Türkiye-Bangladeş
İş Konseyi Başkanı,
Asya Pasifik İş Konseyleri
Koordinatör Başkan Yardımcısı

21.Yüzyıl, Asya-Pasifik bölgesindeki ülkelerin küresel ekonomi içindeki rolünü artırmaya devam ettiği bir "Asya Yüzyılı" olarak adlandırılmaktadır. Bangladeş ise 1971 gibi yakın bir tarihte kurulmuş, yaklaşık 165 milyonluk nüfusuyla son yıllarda dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri arasında yer almaktadır. 2008 yılında 656 dolar olan Kişi Başına Düşen Milli Geliri günümüzde 2000 dolara yaklaşmaktadır. Aynı şekilde 10 yıl önce 100 milyar doları bulmayan GSYH günümüzde 300 milyar dolara yaklaşmaktadır. Ülke ekonomisi, %56.3 ile ağırlıklı olarak hizmet sektörüne dayanmaktadır. Hizmet sektöründen sonra sanayi sektörü %28.1 ile ikinci sırada yer almaktadır. Sanayi ürünleri içerisinde ise ülke ihracatının yaklaşık %85'ini tek başına kapsayan tekstil sektörü başı çekmektedir. Türkiye-Bangladeş arasındaki ikili ticaretin de 1 milyar dolara yaklaştığı görülmektedir. Pandemi, ülkenin uzun yıllardır devam eden makroekonomik istikrarını olumsuz etkilese de bu süreçten Bangladeş ekonomisinin V tipinde hızlı bir iyileşme dönemine gireceği öngörülmektedir. 2050 yılına ilişkin yapılan tahminlerde Bangladeş'in dünyanın en büyük 23.ekonomisi olacağı öngörülmektedir. Bangladeş, Asya-Pasifik bölgesinin büyük ekonomileri olan Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore, Avustralya, Endonezya gibi ülkelerin yanında yerini almaya hazırlanmaktadır.

MUSTAFA OSMAN TURAN

T.C. Dacca Büyükelçisi

• **Türk iş insanları yatırım için neden Bangladeş'i tercih etmeli?**

Pandemi krizi süreci Türkiye'nin pek çok alanda aktif politika izlediği bir dönem oluyor, kriz esas itibarıyla sağlıkla ilgili bir kriz ancak bütün ülkeler bu krizi ekonomilerinde de bütünüyle hissettiler ve hissetmeye de devam ediyorlar. Bangladeş, yükselmekte olan Asya pazarının içinde yer almaktadır. Dolayısıyla, Asya pazarlarının gelişmesi Bangladeş'in gelişimini de olumlu etkilemektedir. Son 10 yılda, pandemi krizine kadar olan süreçte Bangladeş, ortalama %7,5 civarında bir büyüme oranıyla esasen Asya ortalamasının da üzerinde bir grafik çiziyordu. Pandemi sürecinde bu rakamın ciddi bir oranda düşüş kaydedeceği biliniyor ve çeşitli tahminler de yapılmaya devam ediliyor. Küresel olarak tüm dünya bir gerileme yaşayacağı için Bangladeş'in de oransal olarak bu gerilemeden etkilenmesi beklenmektedir.

Bangladeş'in ayrıca Türkiye'ye olan kültürel ve tarihi yakınlığı da iki ülke arasındaki ilişkilerde önemli rol oynamaktadır. Bangladeş'te gösterilen Türk dizileri de Türkiye'nin ve Türk kültürünün tanıtılmasında etkin rol oynuyorlar. Bunun yanı sıra turistik ve tedavi amaçlı Türkiye'ye gitmek isteyen çok sayıda Bangladeşli de bulunmaktadır. İki ülke arasındaki bu bağları güçlendirip Bangladeş'in potansiyelini kullanmak önem teşkil etmektedir.

• **Türkiye-Bangladeş siyasi ve ticari ilişkileri ne durumdadır?**

Bangladeş insan ve emek gücü bakımından potansiyele sahip bir ülkedir buna rağmen çok pahalı olmaması onu cazip bir ülke haline getiriyor. Ülkede tüketimi giderek artan bir nüfus, büyüyen ekonomi ve artan altyapı ihtiyacı mevcuttur. Makroekonomik göstergelerde de bütçe borç göstergeleri ve Merkez Bankası

Döviz Rezervleri iyi durumdadır. Bunu sağlayan en önemli iki faktör; yüksek işçi dövizini ve tekstil sektörünün gelişmişliğidir. 10 milyona yakın Bangladeşli, Orta Doğu başta olmak üzere yurtdışında çalışmakta ve böylece ülkeye yüksek işçi dövizini sağlamaktadır. Tekstil sektörü, pandemi krizi nedeniyle çok sayıda müşteri siparişlerini iptal edip gelirlerinde azalmaya sebep olsa da Bangladeş için önemli sektörlerin başında gelmektedir. Bangladeş hala gelişmemiş ülke statüsünde olduğu için belirli önemli fırsatlardan yararlanabilmektedir. Bu fırsatların en önemlisi de başta AB pazarı olmak üzere çeşitli ülkelere gümrüksüz ve kotasız giriş imkanı olarak belirtilebilir. Türkiye'nin Bangladeş ihracatı artış trendi sergilemektedir; son 1 yılda %15 artış göstererek yaklaşık 430 milyon dolara ulaşmıştır. Türkiye'nin Bangladeş'e ihraç ürünleri arasında başlıca demir-çelik, inşaat malzemeleri ve elektrikli makineler bulunmaktadır. Türkiye ve Bangladeş arasındaki ithalatın çoğunluğunu da tekstil sektörü, örme giyim ürünleri oluşturur. Türkiye'nin 500 milyon dolar civarında olan ithalatı ile de beraber; Bangladeş ile 1 milyar dolara yakın ticaret hacmi bulunmaktadır ancak bu sayılar iki ülke arasındaki potansiyeli tam olarak yansıtmamaktadır, bu ticaret hacmi daha da arttırılabilir.

Bangladeş'te ilaç sektörü de gelişmekte olan bir sektör olarak sayılabilir onun yanında tütün sektörü de dışarıdan yatırımcı çeken başka bir sektör olarak örnek verilebilir. Özellikle tütün sektöründe global bir firma olan British American Tobacco (BAT) da burada ciddi yatırımlar yapmış bir firmadır. Diğer başlıca potansiyel yatırım alanları da endüstriyel tarım, hazır giyim, bilişim ve iletişim teknolojileri, gemi inşaatı ve sökümü, ve yenilenebilir enerji olarak söylenebilir. Özellikle bilişim ve iletişim teknolojileri sektöründe de kapasitesi oldukça yüksek ve dünyada IT (Bilişim Teknolojileri) alanında en çok serbest çalışanın bulunduğu ülkelerin başında gelmektedir. Gemi inşaatı ve sökümü sektörü de ülkede giderek gelişen bir sektör konumunda olup, kendi bölgesinde Hindistan ve Pakistan'dan sonra Bangladeş'in de bu alanda söz sahibi olmasını sağlamıştır. Tüm bunlar Bangladeş'te yatırım çeken ve çekmeye devam edecek olan sektörlerle örnek olarak gösterilebilirler.

• Pandemi sonrasında Çin'e bağlı tedarik zincirlerinin yerini farklı ülkelerin alabileceği ifade ediliyor. Çin'e yatırım yapmayı planlayan veya şu an yatırımı olan iş insanlarının yatırımlarını Bangladeş'e kaydırma olasılıkları nasıl değerlendirilebilir?

Çin, pandemi krizinin ortaya çıktığı ülke olması sebebiyle ilk günden beri tartışma konusu olmuştur. Bu süreçte pandemiden çıkarılacak en önemli sonucun tedarik zincirlerinin çeşitlendirilmesi gerektiği ve tek bir ülkeye çok fazla bağımlı olmamanın önemi olarak söylenebilir. Asya giderek önemini arttıran ciddi bir üretim merkezi ve korona virüs sonrasında Çin'den gelen yatırımlar Asya'daki iş gücü piyasasında avantajlı ülkelere gidecektir. Bu noktada, Bangladeş potansiyel yatırım adresi olarak görülebilir. Fakat, Bangladeş'in bu potansiyel yatırımları ülkeye çekebilmesi için ülke içinde bazı sorunların halledilmesi gerekmektedir. Bu sorunlar başlıca; bürokraside yaşanan aksaklıklar, resmi belgelerle kayıt altına alınmış yolsuzluk, ve gümrük sıkıntıları olarak belirtilebilir. Ülkede Şeyh Hasina Vecid başbakanlığında güçlü bir siyasi yönetimden bahsetmek mümkündür. Bu güçlü siyasi yönetim ile ülkedeki başlıca problemlere çözümler getirilebilirse Bangladeş yatırımcılar için daha cazip bir ülke haline gelecektir. Özellikle, ülkede enerji, altyapı ve ulaşım alanları dışarıdan ciddi yatırım çekebilecek potansiyel sektörlerdir. Örneğin, Koç Grubu şirketi olan Aygaz'ın Chittagong liman şehrinde bir tüp dolum tesisi kurması ve evlere enerji sağlamak üzere yatırım yapması söz konusudur.

• Yabancı yatırıma teşvik konusu ve Serbest Bölge Avantajları konularında neler söyleyebilirsiniz?

Pandemi süresince ülke ekonomisinin önemli kısmını oluşturan tekstil sektörü ciddi bir darbe aldı ve Bangladeş halkında hayal kırıklığı yarattı. Kriz sırasında halka destek olan ülkeler ve firmaların, kriz sonrası süreçte Bangladeş ile her anlamda daha güçlü bağlar oluşturacağını söylemek mümkündür. Türkiye, bu bağlamda Bangladeş ile iyi ilişkiler geliştirmiş bir ülke olarak öne çıkmaktadır. Bangladeş'in de bu süreçte bazı talepleri olmuştur; bunlar, İslam İşbirliği Teşkilatı ve İslam Kalkınma Bankası tarafından destek, Türkiye'den tıbbi yardım talebi ve D-8 örgütünün başkanlığını Türkiye'nin Bangladeş'e devredecek olması sebebiyle hazırlık talebi olarak belirtilebilir.

Bangladeş'te bulunan özel ekonomik bölgeler, yatırımcılar için vergi muafiyetleri ve uygun krediler gibi avantajlara sahiptirler. Bangladeş hükümeti; özel ekonomik bölgelerin bir kısmının Türkiye'den gelen yatırımcılara tahsis edilmesi, onlara destek olunması ve yoğun çalışmalar yürütebilmelerinin sağlanması önerisinde bulunmuştur. Bu durum da ihracata yönelik yatırım yapmak isteyen iş insanları için önemli bir avantaj olarak söylenebilir. Ayrıca, BEPZA (Bangladesh Export Processing Zone Authority) ise yine ihracata yönelik yatırımlara teşvik sağlayan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır ve yatırımcılar kurumun teşviklerinden faydalanabilmektedirler.

• Türkiye'de çok fazla sayıda Bangladeşli öğrenci bulunmaktadır. Bangladeş'te, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve TİKA'nın (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı) yürüttüğü faaliyetler nelerdir?

Türkiye ve Bangladeş arasında geliştirilen ikili ilişkilerde Türkiye'de öğrenim gören Bangladeşli öğrenciler de önemli rol oynamaktadır. Öncelikle, burs temini konusunda öğrencilere destek sağlanmaktadır daha sonrasında ise Türkiye'den mezun olup Bangladeş'te yatırım yapan şirketlerde iş bulmaları için destek olunmaktadır. Büyükelçilik nezdinde de çalışmalarına fırsatlar tanınmaktadır ve halihazırda iki mezun çalışmaktadır. Aynı şekilde kalkınma ve insani yardımlardan sorumlu kuruluş olan TİKA'da da çalışabilmelerine olanak tanınmaktadır. Türkiye birçok kurumu ile büyükelçilik ile koordineli çalışarak hem Bangladeş halkına hem de bölgede mülteci olarak bulunan Rohingya

Müslümanlarına yardımlarını ulaştırmaktadır. Bu kurumlardan başlıcaları; TİKA, KIZILAY, AFAD, Türk Diyanet Vakfı, İHH ve Yardımcı Derneği'dir. Yapılan çalışmalara örnek vermek gerekirse; Ramazan ayında belediyeler ile organize olarak iki defa toplam 4000 aileye gıda yardımı yapılmıştır.

• ***İklim değişikliğinin Bangladeş'te oluşturduğu riskler ve fırsatlar nelerdir?***

Bangladeş, dünyada meydana gelen küresel iklim değişikliklerinden en çok etkilenen ve etkilenecek ülkelerden birisidir. Çok sayıda nehrin denize kavuştuğu bir coğrafyada konumlanmış olması nedeniyle deniz kıyıları çok düşük rakıma sahiptir ve deniz seviyesinin yükselmesi durumunda ülkenin bir bölümü sular altında kalabilir. Bu durum da ülkede iç ve dış göç gibi kritik sonuçlar ortaya çıkarabilir. Güçlü siyasi yönetim bu risklerden alınabilecek hasarı minimum düzeye indirebilmek amacıyla tehdit altında olan bölgelerde yaşamakta olan 5 milyon insan için barınaklar yapmış durumdadır. Bangladeş, iklim değişikliklerinden olumsuz etkilenme riskini de avantaja çevirmeye çalışmaktadır. Üniversitelerde araştırma yapmalarına imkan tanıyarak araştırmacıları ülkelere çekiyorlar ve bu iklim sorununa çözüm üretmeye çalışan yabancı firmalarla anlaşmalar yaparak network sağlıyorlar. Ayrıca, iklim değişiklikleri kapsamında kırılgan ülke olduklarından, dış politikada ve uluslararası arenada kırılgan ülkelerin liderliğini üstlenerek bunu avantaj olarak kullanmaya çalışmaktadırlar.

ERDİNÇ AYAN

Arçelik-Singer Bangladeş
Entegrasyon Direktörü

- **Arçelik, dünyanın çeşitli ülkelerinde yatırımları olan gurur duyduğumuz bir kuruluş; Bangladeş'i seçme sebebi nedir? Bangladeş yatırım için neden önemli oldu?**

Bangladeş'in seçilmesine stratejik olarak cevap verilebilir: Beko Yolu Stratejisi. Beko Yolu Stratejisi ise temelinde tarihi İpek Yolu üzerinde bir Beko Yolu kurma hedefi olarak belirtilebilir. Bu doğrultuda da Arçelik 5 yıl önce bu bölgede yatırımlarını yapmaya başlamıştır. Neden bu bölgenin seçildiğinden bahsetmek gerekirse, gelecek 10 yılda dünya orta sınıfının %60'ının İpek Yolu üzerinde yer alan ülkelerde olacağı tahmin edilmektedir. Bu sebeple, 2016 yılında Pakistan'da Dawlance'ı satın alan, 2017 yılında Hindistan'da Tata Group ile ortaklık kuran ve Beko-Voltas projesini hayata geçiren, Çin'de çamaşır makinesi üretimi, Tayland'da buzdolabı ve çamaşır makinesi üretimi yapan ve Vietnam, Malezya ve Endonezya'da satış ofisleri açan Arçelik, bölgedeki hedefi doğrultusunda çalışmalar yapmaktadır. Asya bölgesi gerçekten büyüyen, gelişen ve önemini artıran bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Arçelik'in 2019 yılında Asya ülkelerinden elde ettiği toplam ciro 100 milyon dolar civarındaydı ve konsolide cironun %11'i Asya-Pasifik ülkelerinden gelmekteydi. Bu payın artması için Arçelik bölgede yatırımlarına devam etmektedir.

Arçelik, 2019'un ikinci çeyreğinde Singer-Bangladeş yatırımını gerçekleştirdi. Singer-Bangladeş, ülkenin en büyük perakende ağına sahip 405 mağazası 900 bayisi bulunan bir beyaz eşya şirkettir. Bu şirketin %57'sini Arçelik 75 milyon dolara almış, kalan %43'ü ise halka açık ve borsada işlem görmektedir. Singer-Bangladeş 115 yılı aşmış köklü bir marka, pazarda 2.sırada ve geniş bir ürün yelpazesine sahip; 2 kampüste bulunan 3 fabrika ve mağazalarla bunların yanı sıra

1600'ün üzerinde çalışan sayısı ile büyük bir firmadır. Arçelik, 2019'daki yatırımı ile 180 milyon dolar ciro ve 12 milyon dolar net kar elde etmiştir. Bangladeş, 165 milyon nüfusu ile dünyanın en kalabalık 8.ülkesi konumunda ve genç nüfusunun yanında gelişen orta sınıfıyla hızlı büyüyen ülkelerden birisidir. 15 yaş altı nüfus, toplam nüfusun %28'ini oluşturur. Bu veri de ülkedeki potansiyeli gösteriyor. Ülkedeki şehirleşme nüfusu da %36 civarındadır. Arçelik, küresel bir firma olarak hızla gelişen bu ülkedeki yatırımının, firmanın büyümesinde rol oynayacağını düşünmesi nedeniyle Bangladeş'i yatırım için seçmiştir.

• Arçelik, ülkede mevcut bir şirket olan Singer'i satın aldı. Koç Grubundan Aygaz, "Green-Field" dediğimiz şekilde, sıfırdan sermaye koyarak yüzde yüz yabancı yatırım olarak yatırım yaptılar. Bu iki iş modelini düşünürsek yatırımcı için hangisini önerirsiniz?

Arçelik şirketinin satın aldığı Romanya'da Arctic, Güney Afrika'da Defy, Pakistan'da Dawlance ve Bangladeş'te Singer; kendi ülkelerinde güçlü markası ve pazarı olan şirketlerdir. Arçelik'in bu şirketleri alarak izlediği politika satın alma ve birleşme ile organik büyüme olarak açıklanabilir. Bu politikanın temel motivasyonu, firmaların üretim güçlerinden çok marka, satış ve satış sonrası serbest ağlarının gücüdür. Örneğin; Arçelik, kendi uluslararası markası olan Beko'nun yeni gireceği bir pazarda bilinirliği az ise ve bölgede dağıtım ağı kurmak zor ise, zaten var olan marka satış ve servis ağı güçlü bir şirketle birleşmeyi önceliği olarak belirlemiştir. Ancak; belirli durumlarda, Aygaz'ın yaptığı gibi sıfırdan bir yatırım yapmak da mantıklı olabilir. Örneğin, ağır regülasyonlara tabii enerji sektöründe üretim yapmak ve bir de ürünü dağıtmak amacı mevcut ise Aygaz'ın uyguladığı sıfırdan yatırım projesi mantıklı olabilmektedir.

• Bürokratik aksaklıklar Bangladeş'te de önemli bir sorun teşkil etmektedir. Arçelik'in Bangladeş'te bürokrasi ile olumsuz bir tecrübesi oldu mu ? Yeni yatırımcıların karar verirken bilmesi gerekenler ve alması gereken önlemler nelerdir?

Her gelişmekte olan ülkede olduğu gibi ne yazık ki Bangladeş'te de bürokrasinin işleyişinde sorunlar ortaya çıkmaktadır. BIDA (Bangladesh Investment Development Authority) bürokrasinin en etkin kurumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kurum doğrudan Başbakan'a bağlıdır ve şirketlerin tüm üretim izinlerinden expat çalışma izinlerine kadar bu kurum düzenlemektedir.

Bürokraside sorunlar yaşanmasının temel sebebi de diğer kurumların BIDA kadar hızlı ve aktif olamamaları olarak gösterilebilir.

Ülkede yabancı yatırımcılar için çeşitli vergi teşvik ve arsa uygulamaları mevcuttur. Ülkede bir diğer kurum olan BEZA (Bangladesh Economic Zone Authority) da Başbakan'a doğrudan rapor veren bir kurumdur. Bangladeş, delta nehirleri arasında bulunduğu için dolayısıyla ülkede yatırımcının arsa bulma noktasında zorlandığı bilinen bir gerçektir. BEZA, bu noktada devreye girer ve yatırımcıya belirlediği ekonomik alanda arsa gösterir, yatırımcı da yatırımını o arsada gerçekleştirebilir. Arsa mülkiyeti yatırımcıya geçmez, 50 yıl süre ile kiralanabilmektedir. Arsa Hukuku, Türk Arsa Hukuku sisteminden farklı biraz daha Hint sistemine benzemektedir. NBR (National Board of Revenue), Maliye Bakanlığı, Bangladeş'teki bürokrasinin temel taşlarından bir diğeridir. BIDA ve BEZA verdikleri teşvikler noktasında farklılaşmaktadırlar ancak yatırımcı, BIDA veya BEZA'dan hangi teşviki seçerse seçsin karar NBR tarafından alınır. Yatırımcılar hangi kurumdan teşvik almaları gerektiği ve teşviklerden nasıl faydalanabilecekleri konusunda bağımsız bir danışmanla çalışmayı tercih edebilirler. Alınan her çeşit teşvik, hem ülke istihdamını artırmak hem de piyasada rekabeti artırmak konusunda yatırımcılara destek oluyor.

• ***Sene sonunda yatırımlarda belirli bir karlılık beliriyor ve bu karlılığın yurtdışına, orijin ülkeye transferi söz konusu olabiliyor. Bu konuda Bangladeş para transferi ve vergilendirme konusunda nasıl bir yol izliyor? Herhangi bir sıkıntı yaşıyor musunuz?***

Bangladeş'te Kurumlar Vergisi Oranı; halka açık şirketlerde %25, diğer şirketlerde ise %35 olarak belirlenmiştir. Oranlar yüksek olarak görülebilir ancak Bangladeş'in bulunduğu bölgede genellikle oranlar bu şekildedir. Halka açık olan şirketlerin oranı Türkiye'deki orana yakın, Arçelik burada bunun avantajını yaşayan firmalardan birisidir. İstihdamı desteklemek amacıyla konulan bitmiş ürün gümrük vergileri özellikle beyaz eşyada %69-70 oranlarında olup çok yüksektir. Yatırım yapmak isteyen iş insanları öncelikle Bangladeş'te sürpriz oranlarla karşılaşmamak adına yatırım yapmadan önce vergi oranlarını kontrol etmelidirler.

Ülkeden para çıkışı akreditifle çalışmaktadır. Türkiye'deki gibi kolay para transferi sağlayan görünmeyen kalem transferi bulunmamaktadır. Eğer bitmiş ürün ithal ediyorsanız "Sight LC" yani vergiyi gördüğünüzde ödemeyi

yapacağınız akreditif ödemesi ile yapmak gerekiyor. Üretim için bir malzeme getiriyorsanız "Deferred Payment LC" opsiyonu sunulmaktadır. Şirketler arası servis anlaşmaları sözleşmeler ile düzenlenmekte ancak bu sözleşmeler Merkez Bankasının onayına gitmektedir. Eğer Bangladeş'te ticaret ve üretim yapıyorsanız, akreditif sistemi ile çalışmak zorundasınızdır. İthalatta ise Türkiye'de bulunmayan "Advanced Income Tax" bulunmaktadır. Ürünü ithal ettikten sonra yaklaşık %5'i kadar peşin vergi ödemesi yapılıyor ancak bu vergi daha sonra kurumsal vergi matrahında düşülebiliyor. Kar dağıtım politikasında ise, Çifte Vergilendirme Anlaşmamız bulunduğu için %15 oranında "Capital Gain Tax" (Temettü Geliri Vergisi) ödememiz gereklidir. Ücret seviyelerinde ise 80 dolar asgari ücret her sektörde uygulanmıyor, genellikle düz ve vasıfsız elemanlar için uygulanmaktadır. Nitelikli bir işçi başlangıç maaşı olarak 90-100 dolar civarında maaş almaktadır. Alt kademe yönetim ekibi, Türkiye seviyesinden az maaş almaktadır ancak orta ve üst kademe yönetim ekibinin aldığı maaş Türkiye seviyesine yaklaşmaktadır.

- **Bangladeş halkının ve iş yaşamı içerisinde bulunan kişilerin Türkiye'ye ve Türklere bakışı nasıldır?**

Bangladeş'te Asya-Hint kültürü ağırlıklı olmasına rağmen nüfusun %90'ının Müslüman oluşu iki ülkeyi yakınlaştırmaktadır. Bangladeş halkı, Türkleri samimi bir şekilde sevmektedirler. Ülkede, Türk pasaportu ciddi bir önem arz etmekte ve saygı görmektedir. Biz, Türkiye olarak yardımlarımızla onlara el uzattıkça onlar da Bangladeş'te ellerinden geldiğince Türklerin hayatlarını kolaylaştırmaya çalışmaktadırlar.

- **Arçelik Bangladeş'te özellikle pandemi sırasında sosyal sorumluluk bazında nasıl çalışmalar yaptı?**

1 milyon mültecinin kaldığı Arakan Müslümanlarının da olduğu mülteci pazar kamplarında Arçelik, Türk ve Bangladeş Kızılay'ı ortak bir proje gerçekleştirdi ve maske erişimi çok zor olan bu 1 milyon mültecinin kendi maskelerini üretebilmeleri için dikiş makinesi bağışladı. Ayrıca, tıpkı Türkiye'de olduğu gibi salgın hastanelerinde çalışan sağlık çalışanları için hastanelere çamaşır makinesi, mikrodalga fırın ve ütü bağışlandı.

SERHAN DOĞAN

LC Waikiki
Yurtdışı Bölge Direktörü

• **LC Waikiki bir tekstil firması, Türkiye’de de tekstil çok önemli bir sektör ve bu sektörde ön plana çıkmak isteyen bir ülkeyiz, bu bağlamda Bangladeş ve Türkiye’nin menfaatleri kesişmiyor ve dış dünyada birbirlerine rakip oluyorlar. Siz, tekstil konusunda lider bir ülkeye gittiniz ve burada yatırım yapıyorsunuz, neden Bangladeş?**

2000 yılından itibaren, LC Waikiki perakendeci kimliğini öne çıkarttı ve sadece kendi mağazalarını açmaya yöneldi. Böylece, kısa sürede mağaza sayısını katlayarak artırdı. 2004 yılında Türkiye’de kendi alanında pazar lideri oldu ve halen de bu konumunu sürdürmeye devam etmektedir. Artık global bir firma olan LC Waikiki, 2019 verilerine göre 18 ülkede pazar lideri konumundadır. Türkiye dahil toplam 48 ülkede mağazaları faaliyet göstermektedir. 2004 yılından itibaren yurtdışında mağazalarını açmaya başlayan firma için globalleşen dünyada rekabetçi koşullara uyum sağlamanın gerekliliği ve önemi firmayı yeni tedarik zincirleri bulma amacına yöneltti. Doğru zamanda doğru tedarik zinciri kurgusu modeli ile Uzak Doğu, Orta Asya, Kuzey Afrika başta olmak üzere yeni tedarik zincirleri sağlandı. Bangladeş sunduğu avantajlarla kısa sürede diğer ülkeler arasından ön plana çıkmayı başardı. Bangladeş’in seçilmesinde öne çıkan temel faktörler; ülkenin ve halkının firmanın prensip ve değerlerine uygun olması, yüksek kapasite beraberinde düşük fiyat, kolay işçi bulunabilirliği ve ülke halkının çalışkan, işbirlikçi ve disiplinli olması olarak ifade edilebilir. Firma, dolayısıyla yurtdışından en çok ürün alımını Bangladeş’ten yaptı. LC Waikiki’nin Bangladeş’te personel ve tedarikçi sayısı oldukça yüksek bu sebeple çok fazla sıkıntı ile karşılaşılmamakta ve tedarik zinciri ilerlemektedir.

• **Sizin yatırımınızda Bangladeş'in lojistik durumu, ülkenin Bengal Körfezindeki Chittagong limanına ev sahipliği yapması karar verme sürecinizde önemli rol oynadı mı?**

LC Waikiki firma olarak Bangladeş'ten konfeksiyon alımı yapmaktadır. Bitmiş ürün 80'den fazla tedarikçiye sipariş şeklinde yerleştirilmektedir. Ülkenin bu alandaki mekanizması; ham madde ve yarı mamulleri yurtdışından almak -çoğunlukla Çin- daha sonra konfeksiyon ve birleştirme işlemlerini lokalde yapmak şeklinde şemalaştırılabilir. İthalata bağlı ihracatçı konumunda bir ülkedir, diyebiliriz. Bangladeş'te resmi kayıtlı 4600 konfeksiyon ihracatçısı var, gayri resmî tahminlerde bu sayının 7000 civarında olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, Bangladeş dünyanın en büyük 2. konfeksiyon ihracatçısı ve toplam ihracatın yaklaşık %85'ini konfeksiyon sektörü oluşturuyor. Tekstil sektörü ülkede değer ve destek gören bir sektör durumundadır. Dolayısıyla, Bangladeş uluslararası lojistik bir ağ operasyonunun kilit noktalarından birisidir. Ülkede, lojistik faaliyetler uluslararası firmalar tarafından yürütülüyor. Bu faaliyetler iki biçimde var olabilir; direk yatırım yolu veya yerelde kurdukları iş ortaklıkları sayesinde yürütülebilir. Yatırımcıların yerel lojistik kısmında dikkat etmeleri gereken önemli noktalardan bazıları; Dakka'nın dünyanın en sıkışık 10 trafiğinden birine sahip ve yolların dar, sıkışık ve kalabalık olması şeklinde özetlenebilir. Yatırımcının yapmak istediği işe göre bu durum avantaj veya dezavantaj gibi iki farklı durumla da şekillenebilir.

• **Bangladeş'te pandeminin iş dünyasına etkileri nasıl oldu, çalışmaya devam edildi mi yoksa ara verildi mi?**

Tekstil sektörü bazında, -ki ülkedeki en büyük sektör olduğu için ülkeyi temsil ettiği de düşünülebilir-, uluslararası yüklü miktarda alım yapan bazı firmalardan sipariş iptali ve indirim talepleri gelmeye başladı. BMGA (Bangladesh Garment Manufacturers Association) yani Tekstil Sanayicileri Birliği, Bangladeş'te güçlü ve lobi sahibi bir kuruluştur. Pandemi krizi sırasında da uluslararası alanda önemli işler başarmış ve önemli ölçüde iptallerin yapılmasını engellemiştir. Ancak, hala sipariş iptali ve indirim talepleri devam etmektedir bu yüzden zorda kalan firmaların sayısında artış olmaktadır. Bu durumun doğal sonucu olarak, dünyanın çoğu yerinde işsizlik sorunu ortaya çıkacaktır ancak Bangladeş'te sorun büyürse daha yıkıcı ve ağır sonuçları olur. Bangladeş'te toplam 4.5 milyon tekstil işçisi mevcut ve çoğunluğunun aldığı maaş yeterli olmamaktadır. İşçilerin %60'ı kadın ve köylerinden gelerek çalışmaktadırlar. Başka sektörlere ekonomilerini

kaydırabilecekleri teknolojileri, altyapıları ve deneyimleri de mevcut değil dolayısıyla Bangladeş'te pandemi krizinde gergin bekleyiş sürüyor, diyebiliriz. Halkın en büyük umudu müşterilerinin mağazalarını açarak tekrar sipariş oluşturmaları ve çarkların yeniden dönmeye başlamasıdır.

• **Bangladeş vatandaşlarının tüketim ve harcama eğilimleri nasıldır?**

Ülke her ne kadar fakir olsa da tekstil sektöründen zenginleşen ciddi bir kesim de bulunmaktadır. Bu kesim alışveriş ve sağlık için yakın ülkelere, Tayland, Singapur ve Endonezya gibi, uçmayı tercih ediyorlar. Bangladeş'te ne yazık ki birçok sektörde beklenen seviyede hizmet bulunmamaktadır. Perakendecilikte de bir arz açığı mevcut; tüketmek isteyen kesim aradığını lokalde bulamamaktadır. Bu durum yatırım fırsatlarını da beraberinde getirmektedir. Bangladeş, değişik segment gruplarında da yatırıma aç ve yatırımcı çeken bir ülke olarak öne çıkıyor. Tüketici eğilimleri de fiyat-kalite ekseninde değişiklik göstermektedir. Tüketici genellikle; kullan-at ürünlerde, sarf malzemeler de en ucuz olanı almaya eğilimli ancak dayanıklı tüketim malzemelerinde fiyattan ziyade kalitesine ve uzun ömürlü oluşuna göre tercih yapmaktadır.

• **Bangladeş halkının ve iş yaşamı içerisinde bulunan kişilerin Türkiye'ye ve Türklere bakışı nasıldır?**

Bangladeş'te yaşamını sürdüren yabancılar el üstünde tutuluyorlar denilebilir. Bangladeş halkı yabancıları güvende hissettirmek istemektedirler. Bangladeş aile yapısı Türk aile yapısı ile benzerlikler taşımaktadır. Genellikle bir arada yaşamayı seviyorlar ve çok ortak değerlerimiz bulunmaktadır. Bangladeş halkı da bu ortak değerleri gördüklerinden dolayı Türklere bir yakınlık ve sevgi hissediyorlar. Bangladeş'te yaşayan Türk nüfusu da ülkemizi en iyi şekilde temsil etmektedir. Bangladeş'te bir İngiliz ekolü mevcut dolayısıyla İngilizce yoğun biçimde konuşulmaktadır. Böylece, yabancı dil konusunda iletişim kurmakta zorlanmamaktadırlar.

• **LC Waikiki'nin Bangladeş'te sosyal sorumluluk bağlamında hareket planı nedir?**

Bu hareket planı 2 kapsamda değerlendirilebilir. Uzun süreli ve en güçlü olan yardım fonudur. Global markalarla ve çeşitli uluslararası sendikalarla oluşturulmuş olan bir organizasyondur. Uluslararası markalar yaptıkları işin büyüklüğüne göre bu fona para yatırıp, biriken fonla 4.5 milyon işçinin işçi ve sağlık güvenlikleri alanında çalışmalar yürütülmektedir. Bu fikrin çıkış noktası esasen 2013 yılında Rana Plaza'nın çökmesi ile birlikte binlerce kişinin ölmesi olmuştur. Bu organizasyon fabrikaların denetlenmesi ve işçilerin güvenli çalışıp çalışmadıklarının denetiminin yapılması açısından önem arz etmektedir. LC Waikiki, yalnızca katılımcı değil aktif olarak icra kurulunda yer alan bir markadır. Diğer markalar ise; H&M, Inditex, C&A olmuştur. Pandemi sürecinde ise maske üretimi ile ilgili çalışmalar yapıldı ve eğitimler verildi. Fabrikaların güvenlik prosedürlerine uygun olup olmadıkları konusunda denetlemeler yapıldı.

SONUÇ NOTU

Bangladeş, rekabetçi olma gerekliliğinin öneminin arttığı, tedarik zincirleriyle birbirine bağımlı hale gelen dünyada, artan dinamizmi ve büyüyen ekonomisi sayesinde sağladığı fırsatlarla uluslararası yatırımcıların dikkatini çekmeyi başarmıştır. Özellikle ucuz iş gücü, genç nüfus potansiyeli ve ülke içerisindeki yabancı yatırıma yönelik ekonomik teşvikler küresel yatırımcıların Bangladeş'e olan ilgisini artırmaktadır. Bunların yanı sıra, küresel iki güç Çin ve Hindistan'a olan yakınlığı ve Asya-Pasifik bölgesindeki stratejik konumuyla ön plana çıkmaktadır. Türkiye ve Bangladeş arasındaki tarihi ve kültürel bağlar da iki ülkenin hem siyasi hem de ticari ilişkilerini kuvvetlendirmektedir. Son yıllarda Bangladeş, Türk iş insanları ve önemli Türk firmaları tarafından da yatırım almaktadır. İkili ticaretimiz de hızlı bir şekilde gelişmektedir.

2011 yılında kurulan DEİK/Türkiye-Bangladeş İş Konseyi, ikili ticaret hacmimizi arttırmak ve iki ülke arasındaki yatırım ilişkilerini geliştirmek amacıyla tüm paydaş kurumlarıyla çok sayıda çalışma yürütmektedir. İki ülke arasında pandemi sonrasında ortaya çıkacak yeni işbirliği alanları ve konular üzerinde de İş Konseyimiz şimdiden gerekli olan ön hazırlık çalışmaları ve toplantılarını yürütmekte ve potansiyel fırsatların değerlendirilmesi noktasında tüm konsey üyelerimizle pro-aktif bir yaklaşımla ilgili süreci yürütmektedir.

TÜRKİYE-ASYA PASİFİK İŞ KONSEYLERİ

NAİL OLPAK

DEİK Başkanı

CANER ÇOLAK

Genel Sekreter

BARKAN ÖZGÜR

Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı

VOLKAN YÜZER

Bölge Direktörü

Tel: + 90 212 339 50 80

E-Posta: vyuzer@deik.org.tr

NESLİHAN ONURALP DAMALI

İş Konseyi Koordinatörü

Tel: + 90 212 339 50 18

E-Posta: nonuralp@deik.org.tr

SELMA BARDAKCI

İş Konseyi Koordinatörü

Tel: + 90 212 339 50 37

E-Posta: sbardakci@deik.org.tr

TEMMUZ YİĞİT BEZMEZ

İş Konseyi Koordinatör Yardımcısı

Tel: + 90 212 339 50 35

E-Posta: tbezmez@deik.org.tr

[https://www.deik.org.tr/
uyelik-uyelik-kosullari](https://www.deik.org.tr/uyelik-uyelik-kosullari)

